

Monitor

De rubriek 'Monitor' wil de lezer informeren over kengetallen hoger onderwijs. Gegevens worden geleverd door een aantal onderzoeksinstituten. Deze keer is de rubriek samengesteld door dr. Jim Allen, Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt (ROA), Universiteit van Maastricht.

MOBILITEIT VAN HOGER OPGELEIDEN

Met behulp van de jaarlijkse onderzoeken van het ROA onder afgestudeerden van hogescholen en universiteiten, de hbo- en wo-Monitor, kan worden nagegaan hoe de arbeidsmarktintrede van afgestudeerden van het hbo en wo verloopt. Deze bijdrage schetst hoe de loopbaan van hoger opgeleiden zich nadien verder ontwikkelt. De hiervoor gebruikte data zijn niet afkomstig uit de hbo- en wo-Monitor, maar uit een onderzoeksproject onder afgestudeerden van het hoger onderwijs in 11 Europese landen en Japan. Vanuit Nederland is het ROA bij dit internationale onderzoek betrokken geweest. De naam van het onderzoeksproject was CHEERS (*Careers after Higher Education: a European Research Survey*). Deze CHEERS-meting heeft in het najaar van 1998 plaatsgevonden en had voor Nederland betrekking op een landelijke steekproef uit de bestanden van de Informatiebeheergroep van afgestudeerden van studiejaar 1994/1995 en studiejaar 1990/1991. De CHEERS-meting heeft derhalve 3 respectievelijk 7 jaar na het afstuderen plaatsgevonden. Deze bijdrage is gebaseerd op de data uit de Nederlandse meting 7 jaar na afstuderen. De steekproef bestond uit 6.000 afgestudeerden van studiejaar 1990/1991, namelijk 4.000 afgestudeerden van hogescholen en 2.000 afgestudeerden van universiteiten.

Het bestuderen van loopbanen impliceert vooral aandacht voor veranderingen. In deze bijdrage¹ wordt gekeken naar veranderingen van baan die zich in de tijd hebben voorgedaan bij afstudeercohort 1990/1991. Deze baanmobiliteit kan worden uitgewerkt langs een aantal dimensies. De meest elementaire dimensie is simpelweg het totaal aantal baanveranderingen. Dit geeft een beeld van de totale mate van dynamiek in de loopbaan, zonder daarbij iets te zeggen over de aard van de veranderingen. Dat baanveranderingen verschillende dingen kunnen betekenen blijkt uit de andere dimensies die worden onderscheiden. Het aanvaarden van een nieuwe baan bij een andere werkgever is een heel andere vorm van mobiliteit dan een verandering van functie bij dezelfde werkgever. Dit geldt des te meer als het daarbij om een verandering van vakgebied gaat, of om een verandering van regio. Sommige baanveranderingen worden bijna per definitie als positiever ervaren dan andere baanveranderingen. Het is bijvoorbeeld meestal beter om hierbij zelf het initiatief te nemen dan om ertoe gedwongen te zijn. Ook is het positiever als het om een bevordering naar een hogere niveau gaat. Al deze dimensies worden achter-

eenvolgens in de tabellen 1 t/m 4 geschetst. Hierbij wordt tevens het aantal van de betreffende type veranderingen weergegeven als percentage van alle baanveranderingen.

Aantal baanveranderingen

Vooralsnog afgezien van de aard van eventuele veranderingen, kunnen loopbanen in eerste instantie worden getypeerd aan de hand van de totale mate van *dynamiek*. Sommige mensen blijven jaren lang in dezelfde baan werken, terwijl anderen om de haverklap weer een andere baan hebben. Tabel 1 laat het totaal aantal baanveranderingen van oud-studenten van voltijd hbo en wo opleidingen zien. In termen van het totaal aantal baanveranderingen vertonen de loopbanen van academici net iets meer dynamiek dan die van hbo'ers: slechts 13% van de academici is in zeven jaar tijd niet één keer van baan veranderd, vergeleken met 17% van hbo'ers. De wo-voltijdsectoren Techniek en Recht, vertonen beduidend minder dynamiek dan de overige wo-sectoren: ongeveer de helft van de academici uit deze sectoren is hooguit één keer van baan veranderd. Overigens zijn de meeste academici niet geneigd heel veel (meer dan drie keer) baanveranderingen door te maken: de overgrote meerderheid is één tot drie keer van baan veranderd.

Tabel 1 Aantal keer van baan veranderd (percentages)

	hbo				wo			
	0	1	2-3	>3	0	1	2-3	>3
<i>Voltijd HOOP-sectoren</i>								
Landbouw	14	26	42	18	-	-	-	-
Onderwijs	20	22	34	23	-	-	-	-
Techniek	15	25	45	15	18	33	37	12
Economie	13	21	45	21	8	22	55	14
Gezondheidszorg	18	27	36	19	13	20	40	27
Gedrag & Maatschappij	20	22	32	26	8	24	48	21
Taal & Cultuur	25	32	35	7	14	15	47	25
Recht	-	-	-	-	17	32	44	8
Natuur	-	-	-	-	15	28	41	17
Totaal	17	24	40	20	13	25	45	18

Verandering van werkgever

Het is van belang om bij baanveranderingen te weten of iemand van functie is veranderd bij dezelfde werkgever (interne mobiliteit), of een nieuwe baan heeft aangenomen bij een andere werkgever (externe mobiliteit). De meeste vermelde baanveranderingen van zowel hbo'ers als academici betroffen het laatste, een verandering van werkgever (zie de eerste twee kolommen van tabel 2). Dit geldt het vaakst in de sector Gezondheidszorg (zowel hbo als wo), en in de hbo-sector Landbouw. Academici in de wo-sectoren Techniek en Economie geven relatief vaak aan dat ze van functie zijn veranderd bij dezelfde werkgever.

Tabel 2 Veranderingen van werkgever, vakgebied en werkprovincie, als percentage van alle baanveranderingen

	verandering van werkgever		verandering van vakgebied		verandering van werkprovincie	
	hbo	wo	hbo	wo	hbo	wo
	<i>Voltijd HOOP-sectoren</i>					
Landbouw	86	-	57	-	26	-
Onderwijs	80	-	46	-	18	-
Techniek	79	69	54	50	23	16
Economie	78	65	55	43	18	17
Gezondheidszorg	85	87	37	34	18	23
Gedrag & Maatschappij	77	80	55	55	20	24
Taal & Cultuur	77	83	42	50	35	15
Recht	-	83	-	40	-	23
Natuur	-	77	-	42	-	31
Totaal	80	78	51	46	20	21

Verandering van vakgebied

Opleidingen kunnen sterk van elkaar verschillen in de mate waarin ze mensen opleiden voor een specifiek beroep of werkerrein, of mensen juist voorbereiden om flexibel inzetbaar te zijn in allerlei soorten werk. Deels analoog aan deze opleidingsverschillen, zijn de deelarbeitsmarkten waarop mensen na afstuderen terecht komen heel verschillend in termen van de stabiliteit van de werkgelegenheid. Het is daarom van belang om zicht te krijgen op de vraag in hoeverre een verandering van baan ook een verandering van vakgebied betekende. Verrassend genoeg blijkt dit in bijna de helft van de baanveranderingen het geval te zijn (zie kolommen 3 en 4 van tabel 2). Nog meer onverwacht is de bevinding dat hbo'ers iets vaker van vakgebied zijn veranderd dan de academisch gevormde, 'flexibel inzetbare' wo'ers. Zoals werd verwacht zijn er behoorlijk grote verschillen tussen opleidingssectoren. Er zijn relatief weinig veranderingen van vakgebied te zien in de meer beroepsgeoriënteerde sectoren zoals Gezondheidszorg (zowel hbo als wo), hbo Taal & Cultuur, en wo Recht, maar ook in meer 'generieke' wo-sectoren als Economie en Natuur.

Verandering van werkprovincie

Het komt relatief zelden voor bij baanveranderingen dat men ook van werkprovincie verandert (zie de laatste twee kolommen van tabel 2). Slechts één van de vijf baanveranderingen betreft een verandering van provincie. Een nadere inspectie van de data laat zien dat ruim 70% van de oud-studenten nog altijd in dezelfde provincie werkzaam is als bij hun eerste baan na afstuderen. De meeste regionale mobiliteit is te zien in de wo-sector Natuur en de hbo-sector Taal & Cultuur. Oud-studenten van wo Taal & Cultuur zijn daarentegen weinig geneigd om van provincie te veranderen bij het aanvaarden van een nieuwe baan.

Onvrijwillige baanveranderingen

Uit tabel 3 blijkt dat slechts iets meer dan een kwart van alle baanveranderingen van zowel hbo'ers als academici onvrijwillig zijn geweest. Een nadere berekening toont aan dat ongeveer tweederde van de oud-studenten nooit onvrijwillig van baan is veranderd. Het hoogste percentage onvrijwillige baanveranderingen is te zien in de wo-sector Natuur. Dit hangt waarschijnlijk samen met het hoog percentage (per definitie tijdelijke) promotietrajecten in die sector. Onvrijwillige veranderingen van baan komen weinig voor in de wo-sectoren Economie en vooral Gezondheidszorg.

Tabel 3 Onvrijwillige baanveranderingen, als percentage van alle baanveranderingen

	hbo	wo
<i>Voltijd HOOP-sectoren</i>		
Landbouw	25	-
Onderwijs	42	-
Techniek	25	23
Economie	22	18
Gezondheidszorg	23	14
Gedrag & Maatschappij	22	34
Taal & Cultuur	33	33
Recht	-	21
Natuur	-	48
Totaal	27	28

Promoties en demoties

Bij ongeveer de helft van de baanveranderingen gaat het om een promotie (zie tabel 4). Slechts ongeveer één van de tien baanverandering betreft een baan op een lager niveau dan de vorige. Over de hele linie krijgen wo'ers iets vaker een promotie en iets minder vaak een demotie dan hbo'ers. De sector Gezondheidszorg - zowel hbo als wo - valt op door het relatief geringe aantal veranderingen van niveau bij baanveranderingen. Wat betreft de kans op een promotie is de situatie bijzonder gunstig in de sectoren Techniek en Economie, vooral bij wo'ers. Minder gunstig is de situatie in de sectoren Gedrag & Maatschappij en Taal & Cultuur (zowel hbo als wo), de wo-sector Natuur en de hbo-sector Onderwijs, die gekenmerkt worden door een relatief lage promotiekans en/of een aanzienlijke kans op een baan op een lager niveau.

Tabel 4 Promoties en demoties, als percentage van alle baanveranderingen

	hbo		wo	
	Promoties	demoties	promoties	demoties
<i>Voltijd HOOP-sectoren</i>				
Landbouw	55	8	-	-
Onderwijs	37	11	-	-
Techniek	58	8	64	6
Economie	59	10	66	2
Gezondheidszorg	35	7	30	1
Gedrag & Maatschappij	41	13	53	13
Taal & Cultuur	40	14	55	10
Recht	-	-	58	9
Natuur	-	-	50	11
Totaal	49	10	53	8

1 Overgenomen uit: Allen, J., De Jong, U., Kops, Y., Roeleveld, J., Verbeek, F. & De Vries, R. (verschijnt voorjaar 2003), *wo-Monitor 2000 en 2001: Arbeidsmarktsucces van academici: Verschillen en determinanten*, VSNU, Utrecht.